

# ανάδραση

Τριμηνιαία έκδοση πολιτικής επικοινωνίας

Δεκέμβριος 2004

Τεύχος 2 Τιμή: €3

Ο διάλογος στα κύτταρα της Δημοκρατίας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΝΟ. ΝΕΜΑ

"Ο ΠΟΛΙΤΗΣ ΕΧΕΙ ΤΟ ΛΟΓΟ"

Οι Συμβατικές Διατάξεις στην Ευρώπη και την Ελλάδα



Γιάννης Παπανδρέου: Αντιστρέφει την θεματολογία στην ροή της πολιτικής ύλης ξεκινώντας από τους πολίτες

Νέος θεσμός:

κάθε  
μέρα  
πολίτης



Βαμπίρ και κινιβαίολι  
της πολιτικής  
Ποιος φωτογράφησε  
ο Μίμης

Βίοι  
Παράλληλοι



Χριστόδουλος - Βενιαμίνος  
Οι εκφραστές  
της "παράδοσης"

Λημέραρα:

Η ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ  
ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Μετα την  
Ολυμπιάδα τι;

Καλύτερα να  
ασχοληθούμε  
με τις "Νύφες"

**Δίκτυα**

Για την Κοινωνική Οικονομία  
και τις συλλογικότητες  
ενεργών πολιτών

Το  
παραλήρημα  
στον κύκλο  
των χαμένων  
υπουργών

**ΝΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΟΥΜΕ  
ΞΑΝΑ ΤΗΝ ΧΑΡΑ ΚΑΙ  
ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ  
ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

Μπήκαμε οριστικά σε μια άλλη εποχή. Το ΠΑΣΟΚ αναζητεί την λαβωμένη του αξιοπιστία. Οι κρατιστές στο κόμμα αναγκάζονται να μεταμορφωθούν κάτω από το νέο κόμμα των ιδεών της συμμετοχικής δημοκρατίας. Η κοινωνία βρέθηκε πιο μπροστά από το κόμμα και το κόμμα τώρα με την ηγεσία του Γ. Παπανδρέου προσαρμόζεται στα μηνύματα των καιρών. Πάντοτε εξάλλου η κοινωνία έδειχνε να έχει περισσότερες απαιτήσεις από το ΠΑΣΟΚ παρά από την Ν.Δ., καθώς το ΠΑΣΟΚ ήταν και είναι (;) ένα κόμμα του λαού.

Πολλοί υποστηρίζουν πως οι σοσιαλιστές κατέκτησαν την Εκάλη, την Πολιτεία και άλλα "λαϊκά" προάστια, αλλά υπάρχει και η άλλη πραγματικότητα. Αυτή των μαχόμενων ανθρώπων, μακριά από τα κρατικά τείχη, που οργώνουν τον κάμπο, που αγωνιούν στα εργοστάσια και στην παραγωγή για το μεροκάματο, που παλεύουν μέσα από τα σωματεία τους, τους συλλόγους τους, τις Μ.Κ.Ο., τις κινήσεις για μια άλλη ποιότητα ζωής. Υπάρχει όλο αυτό το κοινωνικό ΠΑΣΟΚ που λίγη σχέση είχε και έχει με το κράτος και την εξουσία. Λίγη σχέση είχε και έχει με την κομματική ζωή. Και η αλήθεια είναι αυτή.

Το ΠΑΣΟΚ ως κόμμα δύσκολο αναβαπτιζόταν στην λαϊκή του βάση, δεν παρήγαγε στελέχη, έχανε και τους τελευταίους κοινωνικούς του αισθητήρες, κινούνταν "ακυβέρνητο" σε έναν χασοτικό κρατισμό που απορροφούσε, ενσωμάτωνε, εκμαύλιζε.

Πόσο ωραία μου ακούστηκε αυτό από τη Ν.Δ. "δεν θα κομματικοποιήσουμε το κράτος, δεν θα κρατικοποιήσουμε το κόμμα". Φυσικά δεν τους πίστεψα. Αλλά αυτό περίμενα τόσα χρόνια να το κάνει πράξη το ΠΑΣΟΚ. Συνέβη όμως το αντίθετο. Όλοι όσοι αυτά τα χρόνια συμμετείχαν, ήξεραν, έβλεπαν, σιωπούσαν, είναι συνένοχοι. Πρέπει να πληρώσουν, να εξαφανιστούν από προσώπου media, αντί να έχουν το θράσος του χαμαιλεοντισμού. Είμαστε ακόμα αγανακτισμένοι από όλους αυτούς που οδήγησαν το

## της σύνταξης

### **ΑΝΤΙΠΑΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΟΛΙΓΑΡΧΙΑ - "ΜΙΝΤΙΟΚΡΑΤΙΑ"**

Πολλοί αναγνωρίζουν ότι βιώνουμε ένα καθεστώς επικοινωνιακής ολιγαρχίας που βασίζεται βέβαια στην άμεση εξάρτηση από την οικονομική ολιγαρχία και τον κρατισμό.

Ένα καθεστώς που, ανεξάρτητα από τις διακηρύξεις των κομμάτων και τις προθέσεις των επαγγελματιών της πολιτικής, φέρνει τις ακόλουθες συνέπειες.

- παράγει πολιτικό αποκλεισμό και αποτροπή της συμμετοχικότητας
- οδηγεί στον σφετερισμό της αντιπροσώπευσης
- μετατρέπει τον πολίτη σε πελάτη του πολιτικού συστήματος
- διογκώνει τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες
- συμβάλλει στην άνοδο της ασημαντότητας στην επικοινωνιακή, πολιτική, και πολιτιστική μας κουλτούρα.

Μοναδικό αντίδοτο στην υποβάθμιση της πολιτικής συμμετοχικότητας που επιφέρει αυτό το "ήπιο" καθεστώς της αλλοτρίωσης και παθητικότητας του πολίτη, είναι η οριζόντια επικοινωνία.

Η οριζόντια επικοινωνία των κοινωνικών δικτύων και των συλλογικών οργανώσεων στην βάση της κοινωνίας.

Δεν συγχέουμε βέβαια την μιντιοκρατία με τον πολιτικό ολοκληρωτισμό, που πολλές φορές γίνεται καθ' υπερβολή της κριτικής η οποία ασκείται, αλλά επισημαίνουμε το υποδόριο "ναρκωτικό" παθητικοποίησης της δημοκρατίας που συντελείται. Άλλωστε είναι πολύ πιο έντεχνη η χειραγώγηση του πολίτη μ' αυτόν τον τρόπο.

Κι αυτό δεν γίνεται ερήμην των κομμάτων όπως συχνά υποκρίνονται ότι δεν μπορούν να ελέγξουν την παντοδύναμη εξουσία των ΜΜΕ.

Η αλήθεια είναι ότι και το κομματικό σύστημα ελέγχεται πλήρως από τις επιταγές της οικονομικής ολιγαρχίας των ΜΜΕ όταν εκχωρεί, χωρίς καμία αναστολή, το επικοινωνιακό "λέγειν" και "πράττειν" στην ίδια την διαχείριση των συγκεντρωτικών ΜΜΕ και των συμφερόντων που υπηρετούν.

Και γνωρίζουμε πολύ καλά πώς γίνεται αυτό με τις αναθέσεις των επικοινωνιακών προγραμμάτων τους, στις μεγάλες διαφημιστικές εταιρείες και τους σκοπούς που εξυπηρετούν.

Όταν τεράστια ποσά ξοδεύονται για τις δημοσκοπήσεις και τις μετρήσεις της κοινής γνώμης, και ασημαντα ποσά για τους θεσμούς επικοινωνιακής αλληλόδρασης με τους πολίτες.

Τι σημαίνει αυτό;

Σημαίνει απλά ότι ένα κόμμα που είναι ταυτισμένο με την οικονομική ολιγαρχία δεν έχει πρόβλημα.

Ένα κόμμα όμως όπως το ΠΑΣΟΚ, που θεωρητικά είναι υπέρ της κοινωνικής σύγκλισης και ανάπτυξης, είναι οξύμωρο να ξοδεύει τόσα πολλά για τις μετρήσεις της κοινής γνώμης και την διαφήμιση που διαμορφώνει η κουλτούρα της ολιγαρχίας των ΜΜΕ και τα διαπλεκόμενα μ' αυτήν συμφέροντα, όπως και των σφετεριστών της πολιτικής εκπροσώπευσης - και ελάχιστα για την προώθηση των δικών του πολιτικών προταγμάτων και προγραμμάτων. Δηλαδή είναι ακατανόητο να ξοδεύει περισσότερο για τον ετεροπροσδιορισμό της επικοινωνιακής του πολιτικής, απ' ό,τι για τον αυτοπροσδιορισμό της επικοινωνιακής του οργανωτικής λειτουργίας.

Αυτήν την κληροδοτημένη πολιτική διαστροφή (που δεν είναι καθόλου αθώα) καλείται να ξεπεράσει ο Γιώργος Παπανδρέου για να εμπεδώσει στο κόμμα την συμμετοχική δημοκρατία.

Κι αυτό δεν γίνεται χωρίς να κόψει τον "γόρδιο δεσμό" ετεροπροσδιορισμού της ε-

ΠΑΣΟΚ ως εδώ και έκαναν το κόμμα ένα κρατικό μόρφωμα, ένα κόμμα που στήριξε τους μεγάλους εργολάβους και την υπαλληλοκρατία και ελάχιστα τις ασθενέστερες τάξεις.

Για να υπάρξει μια οποιαδήποτε πολιτική ανάκτησης των χαμένων κοινωνικών στρωμάτων προς το ΠΑΣΟΚ, χρειάζεται το ΠΑΣΟΚ να κερδίσει ξανά την εμπιστοσύνη τους. Με υποδειγματικές πολιτικές, ρήξεις, αλλά και ένα νέο κώδικα πολιτικής επικοινωνίας, το ΠΑΣΟΚ μπορεί να ξαναγίνει αυτό που πάντα ήταν. Ένα κόμμα βαθύτατα λαϊκό.

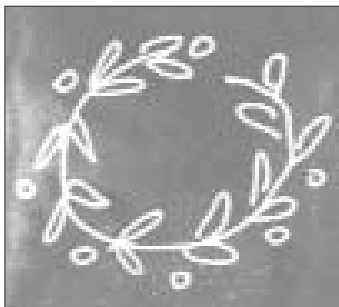
Γιώργο, άλλαξέ τα όλα και όλους. ■

Στέρτσος Μπάμπης

## Μετά την Ολυμπιάδα τι;

Απομυθοποίηση της ακριβοπληρωμένης δόξας

► Ποιος είναι ο απολογισμός των ωφελειών από την Ολυμπιάδα; Δυστυχώς αυτή η τεράστια επένδυση στην βιομηχανία αθλητισμού (πάνω από 7 δις ευρώ), η οποία θα ενίσχυε την βιομηχανία του ελληνικού τουρισμού, αποδείχθηκε ανάλογη με τις φούσκες του χρηματιστηρίου.



► Δεν σκιάστηκε μόνο από τις υποθέσεις ντόμπινγκ που είναι μια παλιά ιστορία στην παγκόσμια "βιομηχανία" του αθλητισμού, αλλά κρίνεται τώρα και από την βιωσιμότητα και το κόστος λειτουργίας των δυσανάλογων για το μέγεθος της χώρας αθλητικών εγκαταστάσεων.

► Όσοι επένδυσαν πολιτικά σε αυτήν την "μεγάλη ιδέα" μετρούν τώρα την αντίστροφη τροχιά της ακριβοπληρωμένης δόξας, την μεγάλη απογοήτευση του κόσμου, την δυσφορία, τις καταγγελίες και σε πολλές περιπτώσεις την αποκαθήλωση της δημοτικότητάς τους.

► Το μόνο ωφελημένο είναι βέβαια το κατασκευαστικό κεφάλαιο της χώρας, που επεκτείνεται τώρα προς την Βαλκανική.

► Ο λαός έμεινε με την πικρή γεύση ότι για χάρη αυτής της δόξας των ολίγων, όλα τα άλλα, δηλαδή τα ευρωπαϊκά προγράμματα και το Γ' Κ.Π.Σ., η ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, η ανασυγκρότηση της περιφέρειας και της υπαίθρου, πάνε πίσω.

► Να μας έμεινε τουλάχιστον ως εμπειρία και λίγος γνήσιος εθελοντισμός και σε άλλους κοινωνικούς τομείς και στον τομέα της κοινωνικής αλληλεγγύης, καλά θα ήταν. Μας είπαν ότι επωφεληθήκαμε από τις υποδομές που έγιναν στην Αθήνα χάριν των Ολυμπιακών Αγώνων. Γιατί όμως χρειαζόμαστε ένα τέτοιο πρόσχημα; Μήπως για να πληρώσουν οι Έλληνες υπερδιπλάσιο και υπερτιμημένο το "μάρμαρο"; ■ **B.T.**

συνέχεια από σελ.5

πικροκοινωνιακής πολιτικής του κόμματος απ' την ολιγαρχία και τα μονοπώλια των ΜΜΕ.

Προϋπόθεση βέβαια είναι να μετασχηματιστεί το κόμμα σε μια κοινότητα ιδεών, παραγωγής πολιτικής και διάδοσης γνώσης.

Κι αυτή πιστεύουμε ότι είναι η ειλικρινής του πρόθεση και σ' αυτό το περιεχόμενο αναφέρεται το ειδικό αφιέρωμα του περιοδικού μας για την **περιεκτικότητα της συμμετοχικής δημοκρατίας**.

Β. Τακτικός



## Καλύτερα να ασχοληθούμε με τις "Νύφες" και τη μυθοπλασία του Χόλλυγουντ

Η "φαντασία στην εξουσία", ένα από τα βασικά συνθήματα του γαλλικού Μάη, φαίνεται ότι είναι πάντοτε ένα είδος εν ανεπαρκεία στους εκάστοτε κυβερνώντες. Επένδυσαν τόσα και τόσα για το θεαθήναι των Ολυμπιακών Αγώνων, για τα δήθεν προσδοκώμενα οφέλη στον τουρισμό, αλλά αποδείχθηκε "άνθρακες ο θησαυρός".

Αντιθέτως ένα καλό σενάριο από την Ελλάδα που γίνεται ταινία στο Χόλλυγουντ, όπως "Οι Νύφες", και η χρήση της ιστορίας και της μυθολογίας, όπως η ταινία "Αλέξανδρος", και πολλές άλλες στο παρελθόν, μπορούν να προβάλλουν τουριστικά την Ελλάδα πολύ περισσότερο από τις χρυσοπληρωμένες παράτες του Καλατράβα. Φανταστείτε εάν η Ελλάδα είχε επενδύσει και δημιουργήσει κίνητρα και υποδομές σε παραγωγούς, σεναριογράφους και σκηνοθέτες για να αξιοποιήσουν την εκπληκτική μυθολογία και αρχαία ιστορία της Ελλάδας στην βιομηχανία του θεάματος και του κινηματογράφου.

Δεν μιλάμε να γίνει παραγωγός το κράτος με την κρατικίστικη αντίληψη και τις κρατικές επιχειρήσεις, αλλά να δώσει σοβαρά κίνητρα π.χ. μέσα από τον αναπτυξιακό νόμο, για να αναπτυχθεί στην Ελλάδα η "βιομηχανία" του κινηματογράφου και γενικότερα του θεάματος με την ανάπτυξη της εταιρικότητας και συμπαραγωγές, όπως έγινε συμπτωματικά με τις "Νύφες". Μιλάμε για την ανάπτυξη της πολιτιστικής επιχειρηματικότητας.

Ας σκεφτούμε ότι κάθε τόπος της Ελλάδας, κάθε σημαντική αρχαία πόλις έχει να προσφέρει τον κατάλληλο μύθο και το ανάλογο περιβάλλον. ■ **B.T.**



## Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ο διπλός αγώνας του Γιώργου

Η συνήθης κριτική που δέχεται ο Γ. Παπανδρέου εκ των έσω από τους κομματικούς αξιωματούχους πως δεν ασκεί ισχυρή αντιπολίτευση στη Ν.Δ. είναι τουλάχιστον υποκριτική και επί της ουσίας εκ του πονηρού. Η χρήσιμη και αποτελεσματική αντιπολίτευση χρειάζεται πάνω από όλα πολιτική αξιοπιστία που κατακτιέται βέβαια από την δύναμη της ίδιας της δημιουργικής πολιτικής που εκπέμπεις και όχι μόνον από τις αντιδράσεις στον πολιτικό αντίπαλο. Η αποτελεσματικότητά της δηλαδή δεν εξαρτάται από την οξύτητα με την οποία γίνεται, αλλά από την ουσία της αντιπαρατιθέμενης πολιτικής, τις εναλλακτικές πολιτικές λύσεις τις οποίες προτείνει ένα κόμμα της αντιπολίτευσης και την αξιοπιστία του σε σχέση με την δική του συνέπεια και τα πεπραγμένα για παράδειγμα της προηγούμενης κυβέρνησης.

Όταν η πολιτική του κόμματος το οποίο παρέλαβε ο Γ. Παπανδρέου σε πολλά σημεία ήταν απωθητική και γι' αυτό έχασε και τις εκλογές, όχι μόνο δεν μπορεί να την υπερασπίζεται, αλλά πρέπει και να την αλλάξει, για να αλλάξει και την εικόνα του κόμματος, προκειμένου να γίνει η αντιπολίτευση αξιόπιστη σε αυτά που κάνει και σε αυτά που λέει.

Για παράδειγμα ο Γ. Παπανδρέου μπορεί να κάνει αξιόπιστη αντιπολίτευση σήμερα για θέματα εξωτερικής πολιτικής και οικονομίας, στα οποία η Ν.Δ. έχει πρόβλημα, δεν μπορεί όμως να κάνει αντιπολίτευση στο θέμα της αντιμετώπισης της διαπλοκής, εάν ο Καραμανλής προχωρήσει προς αυτήν την κατεύθυνση, όχι μόνο γιατί αυτό θα ήταν επιζήμιο για την εικόνα του ίδιου του ΠΑΣΟΚ, αλλά και γιατί θα ερχόταν σε αντίθεση με το ηθικό πολιτικό αίτημα της κοινωνίας.

Αυτοί που εκ των έσω πιέζουν σε συνολική αντιπαράθεση με τη Ν.Δ. και χρησιμοποιούν και το θέμα της προεδρολογίας για να ωθήσουν τα πράγματα σε εκλογές τον Μάρτιο, σίγουρα δεν σκέπτονται το καλό της παράταξης, αλλά το δικό τους συμφέρον σε σχέση με τα διαπλεκόμενα συμφέροντα και τα Μ.Μ.Ε.

Επομένως, ο Γ. Παπανδρέου έχει διπλό αγώνα να κάνει ως αντιπολίτευση. Αφ' ενός να αντιμετωπίσει με σύνεση και νέες προτάσεις την αντιπαράθεση προς την κυβέρνηση της Ν.Δ., για να είναι αξιόπιστος, και αφ' ετέρου να αντιμετωπίσει τους "αξιωματούχους" του κόμματός του, που έχουν δεσμούς με το αποक्रουστικό παρελθόν και τα διαπλεκόμενα συμφέροντα. ■

## Βίοι Παράλληλοι Χριστόδουλος - Βενιζέλος

Είναι και οι δύο εκφραστές της "παράδοσης". Ο πρώτος της ιδεολογικής παράδοσης του Βυζαντίου και της σύγχρονης δεξιάς. Ο δεύτερος της τρέχουσας πολιτικής παράδοσης του εικοστού αιώνα, της κομματικής και κρατικής νομενκλατούρας.



Και οι δυο τους παίζουν σημαίνοντα ανασταλτικό ρόλο προς τη νεωτερικότητα των δύο αρχηγών των μεγάλων κομμάτων εξουσίας, ο κύριος Χριστόδουλος έμμεσα προς την κεντροδεξιά του Κ. Καραμανλή και ο κ. Βενιζέλος άμεσα ως μέλλον διεκδικητής της αρχηγίας προς την κεντροαριστερά του ΠΑΣΟΚ. Είναι γνωστές άλλωστε οι παράλληλες απόψεις των δύο προαναφερθέντων πρωταγωνιστών της πολιτικοκοινωνικής μας ζωής από το θέμα των ταυτοτήτων, αλλά και από τις αντιδράσεις τους στις όποιες πολιτικές καινοτομίες.

Ο κ. Βενιζέλος, σε ανύποπτο χρόνο έχει δηλώσει αλληλέγγυος προς τον Αρχιεπίσκοπο, όπως φαίνεται από τις παρακάτω δηλώσεις του. **"Στις ταυτότητες κάναμε σαφώς λάθος χειρισμό. Ο Σημίτης έπρεπε να φέρει νόμο στη Βουλή αντί να βάλει τον Σταθόπουλο. Και να κάνει διάλογο με την Εκκλησία. Είμαι βέβαιος ότι η Εκκλησία θα το δεχόταν. Αλλά δεν μπορείς να αγνοείς τον αρχιεπίσκοπο και να τον μειώνεις έτσι. Ο Χριστόδουλος στο ζήτημα του χειρισμού είχε απόλυτο δίκαιο. Το ΠΑΣΟΚ πλήρωσε τον προτεσταντισμό του Σημίτη. Θυμάσαι τότε δεν δέχτηκα να γίνω υπουργός Δικαιοσύνης και πολλοί έλεγαν ότι αν είχα δεχτεί, δεν θα είχαμε πρόβλημα. Μα θα έβαζε άλλον υπουργό ο Σημίτης. Τον Δημοσίου Τάξεως ή τον Εσωτερικών. Είχε σχέδιο. Και το ΠΑΣΟΚ το πλήρωσε. Το ζήτημα των ταυτοτήτων και το ασφαλιστικό έκριναν την τύχη μας. Εγώ και στο ασφαλιστικό του είπα να μην προχωρήσει. Αλλά δυστυχώς δεν με άκουσε. Ήταν μια ανοησία που την πήραμε πίσω σε λίγους μήνες. Η ζημιά όμως έγινε. Ο κόσμος έχασε την εμπιστοσύνη του".** (περιοδικό ΕΨΙΛΟΝ, 30 Μαΐου 2004).

Προφανώς δεν χρειάζονται περαιτέρω σχόλια για τις διαχειριστικές πολιτικές απόψεις του κ. Βενιζέλου, αφού εύκολα μπορούμε να συμπεράνουμε από τα όσα λέει και όσα πράττει ο ίδιος, ότι δεν χρειάζονται κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Αρκεί να διαχειριστούμε μαζί με τον Χριστόδουλο το μέλλον της Ελλάδας και της Ευρώπης. Μας φτάνει η ευφράδεια του λόγου που διαθέτουν αμφότεροι οι εκφραστές της πολιτικής και "πολιτιστικής" μας παράδοσης με όπλο την ευφράδεια παγίδευσης της πολιτικής σκέψης και αναστολής της πολιτικής νεωτερικότητας.

Εξάλλου όπου δοκιμάστηκαν στην πράξη οι ιδέες του Βενιζέλου και ειδικά στην αναθεώρηση του Συντάγματος, μια αναθεώρηση από την οποία περίμενε κανείς πολλά για τον εκσυγχρονισμό και την σύγκλιση με την ευρωπαϊκή νεωτερικότητα, εκεί κυριάρχησε ένας συντηρητισμός και η επανάληψη του παρελθόντος. ■

# Διάλογος στα κύτταρα της Δημοκρατίας

ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

## "Ο πολίτης έχει το λόγο"

Οι Συμμετοχικές Διαδικασίες στην Ευρώπη και την Ελλάδα

Ο διάλογος στα κύτταρα της Δημοκρατίας

Η ευρωκοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ καινοτόμησε για μια ακόμα φορά στην οριζόντια επικοινωνία με τους πολίτες, με πρωτοβουλίες προώθησης της συμμετοχικής δημοκρατίας. Το Σάββατο 11 Δεκεμβρίου στην αίθουσα της "Αθηναΐδος", σε μια διακαναλική σύνδεση περιφερειακών μέσων τηλεόρασης και ραδιοφώνου και σε μια οργανωμένη συζήτηση με την κοινωνική βάση μέσω των περιφερειακών ΜΜΕ, έδωσε την ευκαιρία σε πολλούς πολίτες να τοποθετηθούν σε θέματα κοινωνική οικονομία, περιβάλλοντος, κ.τ.λ.

Τα θέματα που απασχόλησαν την συζήτηση, στην οποία πήρε μέρος και ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, Γιώργος Παπανδρέου, ήταν θέματα συμμετοχικότητας των κοινωνικών οργανώσεων στον τομέα του περιβάλλοντος, του πολιτισμού και της περιφερειακής οικονομίας, στα πλαίσια της Κοινωνίας των Πολιτών. Παράλληλα έγινε και εκτεταμένη συζήτηση για τον ρόλο των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που εμπλέκονται στα θέματα της κοινωνικής οικονομίας, του περιβάλλοντος, του πολιτισμού και της πολυπολιτισμικότητας. Οι παρισταμένοι ευρωβουλευτές του ΠΑΣΟΚ απάντησαν στις ερωτήσεις των δημοσιογράφων και των πολιτών, ενώ υπήρχε ταυτόχρονη αναμετάδοση από 50 περίπου περιφερειακά Μ.Μ.Ε.

Ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Γιώργος Παπανδρέου είχε την ευκαιρία να υπογραμμίσει μέσα από τον διάλογο την σημασία και τον θετικό ρόλο των Μ.Κ.Ο. στην διαβούλευση, την συμμετοχική δημοκρατία και την τοπική ανάπτυξη, εξαιρώντας μόνο εκείνες τις οργανώσεις που δεν αναγνωρίζουν τα δικαιώματα άλλων κοινωνικών ομάδων και ανθρώπων, όπως για παράδειγμα είναι οι ολοκληρωτικές - ναζιστικές οργανώσεις.

Για το περιβάλλον, η άποψη που εξέφρασε είναι ότι θα πρέπει να προσεγγίζουμε το θέμα όχι μόνο από την

πλευρά της προστασίας, αλλά και από την πλευρά της συνεκτικής σύνδεσης της προστασίας με την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και της τοπικής οικονομίας και ανέφερε ως παράδειγμα ότι η αντίθεσή μας στα μεταλλαγμένα έχει ως αντιπρόταση την ανάπτυξη των βιοκαλλιεργιών και των βιολογικών προϊόντων.

Ως προς το ζήτημα του πολιτισμού τόνισε τον πλούτο της πολυπολιτισμικότητας και το γεγονός ότι ένας πολιτισμός μπορεί να έχει θετική επίδραση στον άλλο πολιτισμό και στην οικονομική δραστηριότητα του τουρισμού. Μάλιστα στον τομέα αυτό μπορούν να υπάρξουν σημαντικές δράσεις και πρωτοβουλίες.

Στην αρχική του ομιλία ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ επεσήμανε την ύπαρξη ενός ελλείμματος και σε τοπικό επίπεδο.

"Πολλές φορές για τις αποφάσεις στην τοπική κοινωνία, ο πολίτης δεν αισθάνεται ότι έχει επιρροή. Είτε διότι δεν έχουν αποκεντρωθεί εξουσίες, αισθάνεται ότι οι αποφάσεις για τα θέματα υγείας, παιδείας, περιβάλλοντος λαμβάνονται κάπου μακριά, σε κάποιο άλλο κέντρο, είτε διότι ακόμα και μέσα από τους θεσμούς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν υπάρχει αυτή η διαδικασία συμμετοχής και διαβούλευσης.

Είναι, λοιπόν, σημαντικό να δούμε την συμμετοχή και σε επίπεδο τοπικό. Θα έλεγα να αισθανθεί και η οικογένεια και η γειτονιά ότι συμμετέχει. Αν θέλετε, να ξαναφτιάξουμε την έννοια της γειτονιάς, της ανθρώπινης γειτονιάς, που όμως δεν είναι μόνο θέμα ανθρωπινων σχέσεων, αλλά είναι θέμα και πολιτικών σχέσεων, αποφάσεων, συζητήσεων για το πώς θέλουμε τη γειτονιά μας. Να υπάρχει μία ουσιαστική δυνατότητα να ακούγεται η φωνή του πολίτη και να την συμβουλευόμαστε". ■

**ΚΟΜΒΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ για την**

## **ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ της συμμετοχικής δημοκρατίας**

**στην σχέση της με τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.)**

**Η συμμετοχική Δημοκρατία εκφράζεται μέσα από τους θεσμούς της Κοινωνίας των Πολιτών, "θεσμούς αλληλεγγύης", συλλογικότητες ανθρωπιστικής, πολιτιστικής και οικολογικής δράσης. Ξεπερνά τα διαμεσολαβητικά στρώματα εξουσίας, την κομματική και κρατική γραφειοκρατία και εκφράζει άμεσα τον πολίτη, απελευθερώνοντας τις δημιουργικές του ικανότητες.**



▶ Η περιεκτικότητα της συμμετοχικής Δημοκρατίας και η ποιοτική της διαφοροποίηση από την αντιπροσωπευτική δημοκρατία βρίσκεται σε ένα μεγάλο βαθμό στον συνδυασμό της θεσμικής σχέσης της Κοινωνίας των Πολιτών με τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Το καινοτομικό και επαναστατικό στοιχείο βρίσκεται επίσης στην σχέση του πολίτη με το πολιτικό πράττειν και στην διαδικασία συμμετοχής του στα κοινά και στην συλλογική δημιουργία και όχι στην σχέση με τα διάφορα ιδεολογήματα ετεροπροσδιορισμού των προταγμάτων. Με αυτήν την έννοια, την ιστορική ευθύνη για την κοινωνία την αναλαμβάνουν οι ίδιοι οι πολίτες.



▶ Άρα η αντιπροσωπευτική δημοκρατία δεν μας καλύπτει θεσμικά για την ολόπλευρη ανάπτυξη της συλλογικής δημιουργικότητας, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν έχουμε να αντιμετωπίσουμε πολλές φορές τον σφετερισμό της αντιπροσωπευτικότητας από τους αξιωματούχους της εξουσίας και την κομματική γραφειοκρατία.

▶ Η συμμετοχική Δημοκρατία εκφράζεται μέσα από τους θεσμούς της Κοινωνίας των Πολιτών, "θεσμούς αλληλεγγύης", συλλογικότητες ανθρωπιστικής, πολιτιστικής και οικολογικής δράσης. Ξεπερνά τα διαμεσολαβητικά στρώματα εξουσίας, την κομματική και κρατική γραφειοκρατία και εκφράζει άμεσα τον πολίτη, απελευθερώνοντας τις δημιουργικές του ικανότητες.

▶ Η περιεκτικότητα της συμμετοχικής Δημοκρατίας δεν μπορεί να περιοριστεί στα δημοψηφίσματα εθνικής και τοπικής κλίμακας και στις ιντερνετικές δημοσκοπήσεις και μετρήσεις της κοινής γνώμης, όσο και αν αυτό είναι σημαντικό, αλλά επεκτείνεται σε θεσμούς διαρκούς διαβούλευσης των πολιτών, οι οποίοι εντάσσονται στην τοπική διακυβέρνηση, διαμορφώνοντας την θεματολογία και τις προτάσεις των αποφάσεων. Αυτό σημαίνει ότι η συμμετοχική Δημοκρατία δεν εκφράζει μόνο την αμεσότητα της κοινωνικής πλειοψηφίας με δημοψηφίσματα, αλλά σε επιμέρους θέματα εκφράζει τις μειοψηφίες και τις μειονότητες στην πολιτική και δημιουργική τους έκφραση.

▶ Η περιεκτικότητα της Κοινωνίας των Πολιτών, η οποία ανταποκρίνεται στην συμμετοχική Δημοκρατία, δεν είναι το lobby των συμφερόντων (συντεχνιακά και τοπικά), που λειτουργούν ανταγωνιστικά προς την υπόλοιπη κοινωνία, αλλά οι συλλογικότητες που λειτουργούν ανοικτά στην κοινωνία με ανθρωπιστικά κριτήρια για την μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και σε αυτό το επίπεδο είναι

σημαντικός ο ρόλος τον οποίο παίζουν οι Μ.Κ.Ο.

▶ Η περιεκτικότητα εξαρτάται άμεσα από την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας, ειδικότερα στην τοπική οικονομία, από την ανάδειξη και ενίσχυση του συνεργατισμού και του μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ενός σημαντικού τμήματος οικονομικής δραστηριότητας στην υγεία, την κοινωνική φροντίδα, την οικολογία, τον πολιτισμό, την μόρφωση και την οριζόντια επικοινωνία των πολιτών.

▶ Σε σχέση με το κράτος, οι Μ.Κ.Ο. και γενικότερα οι "θεσμοί αλληλεγγύης" και οι δημιουργικές κοινότητες πολιτών δεν λειτουργούν απλά συμπληρωματικά, κάνοντας φιλανθρωπικό έργο, όπως σε πολλές περιπτώσεις κάνουν οι παραδοσιακοί θεσμοί φιλανθρωπίας, όπως η Εκκλησία, εκεί που δεν μπορεί να καλύψει το κράτος πρόνοιας, αλλά ο ρόλος τους είναι να περιορίζουν τους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς του κράτους και την αυθαιρεσία της εξουσίας, να αναπτύσσουν την ανεξάρτητη δημιουργικότητα των πολιτών, υπερασπίζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα και μειώνοντας το δημοκρατικό έλλειμμα

και τις κοινωνικές ανισότητες.

▶ Στην σχέση κόμματος και Μ.Κ.Ο., παρά την αμοιβαία καχυποψία, η οποία πράγματι υπάρχει, και τον ανταγωνισμό τους στους ρόλους, μπορεί να δημιουργηθεί μια νέα δημιουργική σχέση, εάν το κόμμα αυτοπεριοριστεί και από θεσμός συγκέντρωσης εξουσίας αναδειχθεί περισσότερο ως ρυθμιστικός πολιτικός θεσμός και θεσμός μόρφωσης και επικοινωνίας, αποκεντρώνοντας την εξουσία, αλλά και διαχέοντας την κρίσιμη και χρηστική πληροφόρηση προς τα κάτω στην κοινωνία.

▶ Ο αυτοπεριορισμός του κόμματος και του κράτους είναι η μόνη διέξοδος στα μεγάλα πολιτικά προβλήματα της εποχής, καθώς και τα προβλήματα της απασχόλησης, της κοινωνικής πρόνοιας και της αδυναμίας για την καταπολέμηση της φτώχειας μπορούν να αντιμετωπισθούν μόνο με την ενεργοποίηση των ίδιων των κοινωνικών οργανώσεων που αναπτύσσονται παγκόσμια.

▶ Όταν το κράτος δεν δύναται να εξασφαλίσει απασχόληση και κοινωνική φροντίδα για όλους και το κόμμα δεν δύναται ως ενδιάμεσος θεσμός της κοινωνίας με το κράτος να προωθήσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις, τότε κατ' ανάγκη η λύση βρίσκεται στην ενίσχυση των θεσμών αλληλεγγύης, στην Κοινωνία των Πολιτών.

▶ Η ποιότητα της συμμετοχικής Δημοκρατίας εξαρτάται από την κομματική γλώσσα, την θεωρία και το μοντέλο της κομματικής επικοινωνίας. Η κομματική εξουσιαστική γλώσσα, μέσω της παντοδυναμίας του κράτους και του κόμματος, είναι η γραφειοκρατική απωθητική γλώσσα που αποξενώνει τον πολίτη από την πολιτική με ορολογίες ξένες από την καθημερινή του ζωή, ορολογίες απόκρυψης σημασιών και αποξένωσης από το πολιτικό πράττειν.

▶ Γι' αυτό χρειάζεται ένα άλλο μοντέλο ανοικτού διαλόγου και οριζόντιας επικοινωνίας του κόμματος με τους πολίτες, το οποίο να προωθεί την επιμορφωτική δημιουργική επικοινωνία και την χρηστική ενημέρωση για την αυτοοργάνωση σε τοπικό επίπεδο. Αυτό το μοντέλο επικοινωνίας θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε κόμβο ανοικτής ελεύθερης επικοινωνίας με τους

πολίτες και τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

### ΔΙΚΤΥΩΣΗ

#### Κόμβος ελεύθερης ανοικτής επικοινωνίας με τις Μ.Κ.Ο.

▶ Για να υπάρξει πρόοδος στην σχέση μεταξύ κόμματος και Μ.Κ.Ο., πρέπει να δημιουργηθεί ένας μόνιμος κόμβος ελεύθερης ανοικτής επικοινωνίας, ο οποίος θα προωθήσει και θα στηρίξει τον διάλογο με την δικτύωση.

▶ Αυτό μπορεί να ξεκινήσει με την μορφή ενός vortal (θεματική πύλη) στο διαδίκτυο, στην οποία θα έχουν πρόσβαση οι οργανώσεις και οι πολίτες για χρηστικές πληροφορίες, αλλά και για την ανταλλαγή απόψεων και ιδεών, καθώς και για την προώθηση συνεργασιών μεταξύ τους σε προγράμματα κοινού ενδιαφέροντος.

▶ Το vortal αυτό μπορεί να λειτουργήσει και ως "δεξαμενή σκέψης", προτάσεων και ιδεών και ως προωθητής συνεργασιών τόσο σε τοπικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο.

▶ Επισημαίνοντας την ελεύθερη ανοικτή επικοινωνία, θέλουμε να τονίσουμε ότι η σχέση των Μ.Κ.Ο. με το κόμμα είναι ανοικτή, χωρίς καμία δέσμευση.

▶ Ο τομέας του κόμματος για τις Μ.Κ.Ο. πρέπει να φροντίζει για παραγωγή και αναπαραγωγή ψηφιακού περιεχομένου, ώστε μαζί με το προϊόν του διαλόγου να είναι χρήσιμη και ελκυστική η θεματική πύλη.

▶ Θα είναι μεγάλη η συμβολή της δικτύωσης στην ανάπτυξη του ρόλου των Μ.Κ.Ο. στην Ελλάδα, γιατί στον τομέα αυτό υπάρχει ένα μεγάλο έλλειμμα επικοινωνίας.

▶ Και φυσικά το προτεινόμενο δίκτυο δεν αποκλείει άλλα δίκτυα στα πλαίσια της ανοικτής κοινωνίας, όπου η πολυφωνία βοηθάει τον διάλογο και την συλλογική δημιουργία. ■

**Ο αυτοπεριορισμός του κόμματος και του κράτους είναι η μόνη διέξοδος στα μεγάλα πολιτικά προβλήματα της εποχής, καθώς και τα προβλήματα της απασχόλησης, της κοινωνικής πρόνοιας και της αδυναμίας για την καταπολέμηση της φτώχειας μπορούν να αντιμετωπισθούν μόνο με την ενεργοποίηση των ίδιων των κοινωνικών οργανώσεων που αναπτύσσονται παγκόσμια.**

επίπεδο πολιτικού reality show πολλές φορές προωθείται και από την τηλεόραση (βλέπε Τέρενς Κουϊκ στην τηλεοπτική εκπομπή "Κάθε μέρα καλημέρα"). Το θέμα όμως είναι να δούμε τις πολιτικές διεργασίες πέρα από τις επιφανειακές εντυπώσεις.

Το ζήτημα σχετικά με τον διάλογο είναι ποιος θέτει τα ερωτήματα, ποιο είναι το περιεχόμενο του διαλόγου και πώς γίνεται η μεταβίβαση αυτού του περιεχόμενου στο κεντρικό πολιτικό σύστημα. Και το ερώτημα είναι εάν υπάρχουν ιμάντες μεταβίβασης ή μαραζώνει ο προβληματισμός αυτός στην κοινωνική βάση χωρίς να μεταφέρεται στην κορυφή.

Μιλάμε πολλές φορές για ηλεκτρονική δημοκρατία και πώς ιδιαίτερα οι νέοι μπορούν να χρησιμοποιήσουν το διαδίκτυο για να εκφράσουν την προσωπική τους άποψη. Πώς όμως και σε ποιον βαθμό η κομματική γραφειοκρατία θα παραχωρήσει έδαφος άσκησης της ηλεκτρονικής δημοκρατίας και με ποιον αυτοπεριορισμό; Δεν έχουμε μέχρι στιγμής ενθαρρυντικά δείγματα, πλην της χρήσης αυτού του μέσου και της διαδικασίας στις δημοσκοπήσεις και του γεγονότος ότι μπορούν να κυκλοφορήσουν ορισμένα κείμενα σκεπτόμενων πολιτών στο διαδίκτυο, τα οποία όμως ελάχιστα λαμβάνει υπ' όψιν η κομματική γραφειοκρατία. Γιατί ασφαλώς πολιτική σημασία έχει αυτό που παίζεται στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο και δημοσιεύεται στις εφημερίδες με τεράστια πολλαπλασιαστικότητα και επιρροή.

Στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία εκείνο που αποτυπώνεται από τα Μ.Μ.Ε. είναι η αναγνωρισιμότητα προσώπων, που μεταφράζεται ως "κεφάλαιο" εξουσίας και στο προσωπικό επίπεδο των πρωταγωνιστών εύκολα μετατρέπεται σε "πολιτική πελατεία". Από εκεί και πέρα είναι εύκολος ο σφετερισμός της αντιπροσωπευσης.

Το Internet cafe που πολλές φορές προτείνεται ως βάση μιας δικτυακής οργάνωσης πολιτικού διαλόγου δεν μπορεί να σταθεί θεσμικά στον διάλογο χωρίς να συντρέξουν και τα άλλα μαζικά επικοινωνιακά μέσα.

Επομένως τίθεται εκ των πραγμάτων το

ζήτημα των περιφερειακών επικοινωνιακών μέσων (τύπου, τηλεόρασης και ραδιοφώνου) και του τρόπου με τον οποίο θα συμβάλλουν στον διάλογο και την οριζόντια επικοινωνία της κοινωνίας.

Πώς αξιοποιεί μέχρι σήμερα το κόμμα αυτόν τον τεράστιο σε έκταση επικοινωνιακό μηχανισμό; Η απάντηση είναι με τον παραδοσιακό τρόπο του πελατειακού πολιτικού συστήματος.

Στις περισσότερες περιπτώσεις εάν αυτά τα μέσα δεν εξαρτώνται άμεσα από τους τοπικούς αξιωματούχους και πολιτικούς παράγοντες, εξαρτώνται οικονομικά από τις χορηγήσεις και διαμεσολαβήσεις της κρατικής διαφήμισης που τους εξασφαλίζουν πολιτικά πρόσωπα για την επιβίωσή τους.

Εάν δεν συμβαίνει αυτό, εξαρτώνται από ισχυρούς οικονομικούς παράγοντες και σε λιγότερες περιπτώσεις από το σύνολο των αναγνωστών της τοπικής κοινωνίας. Άρα τίθεται το ζήτημα της εξωθεσμικής εξάρτησης.

Για να είναι ανεξάρτητα αυτά τα μέσα πρέπει να έχουν μεγάλη κυκλοφορία στην περίπτωση των εφημερίδων και μεγάλη εμβέλεια στην περίπτωση των τηλεοράσεων και του ραδιοφώνου. Διαφορετικά χρειάζεται ισχυρή κοινωνία των πολιτών, συλλογικές οργανώσεις, ακόμη και κομματικές οργανώσεις που εκφράζουν μεγάλες συλλογικότητες.

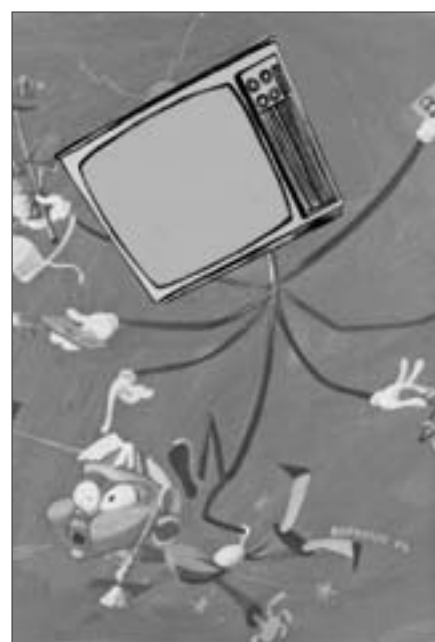
Το πρόβλημα σήμερα είναι ότι δεν υπάρχουν τέτοιες πολιτικές οργανώσεις και είναι ακόμη αδύνατες οι συλλογικότητες των ενεργών πολιτών.

Από πού ξεκινάμε λοιπόν εάν δεν έχουμε αυτές τις προϋποθέσεις; Κάνοντας συλλογικότητες ενεργών πολιτών είναι η μία απάντηση. Η άλλη όμως, η πιο δραστική κινητήρια δύναμη είναι να δημιουργήσει το κόμμα ένα οριζόντιο δικτυακό επικοινωνιακό σύστημα, το οποίο θα ενθαρρύνει, θα ενισχύει και θα προβάλλει τις απόψεις από τις συλλογικότητες των ενεργών πολιτών.

Ποια εικόνα παρουσιάζουν σήμερα οι παραδοσιακές κομματικές οργανώσεις είναι γνωστόν τοις πάσι. Ουδεμία σχέση έχουν με την ουσία του διαλόγου, με τις συλλογικότητες των ενεργών πολιτών που θέλει ο Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ. Α-

**Στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία εκείνο που αποτυπώνεται από τα Μ.Μ.Ε. είναι η αναγνωρισιμότητα προσώπων, που μεταφράζεται ως "κεφάλαιο" εξουσίας και στο προσωπικό επίπεδο των πρωταγωνιστών εύκολα μετατρέπεται σε πολιτική πελατεία.**

**Από εκεί και πέρα είναι εύκολος ο σφετερισμός της αντιπροσωπευσης.**





ντιθέτως, χωρίς να εναντιώνονται φανερά, το μόνο που τους απασχολεί είναι η δική τους θέση και ο δικός τους ρόλος μικροεξουσίας μετά το Συνέδριο.

Συζητούν μόνον και προβάλλουν τον διαχειριστικό τους εμπειρισμό ως πλεονέκτημα έναντι των στελεχών της Ν.Δ. και έναντι των νέων μελών που θέλουν να ενταχθούν στο ΠΑΣΟΚ. Γκρινιάζουν ζητώντας σκληρή αντιπολίτευση, ενώ πλην μιας κρατικιστικής κεντροαριστερής παράδοσης δεν έχουν να προτείνουν καμιά μεταρρυθμιστική κατεύθυνση στο σημερινό πολιτικό σύστημα. Στην ουσία δεν έχουν διαφορετική πολιτική και θέλουν να κάνουν αντιπολίτευση.

Πολλοί μιλούν πλέον για την αθλιότητα των κομματικών οργανώσεων στο επίπεδο πολιτικής λειτουργίας και για την προσπάθεια της πλειονότητας αυτών να αναχαιτίσουν τις απόψεις του Παπανδρέου στο Κόμμα. Άλλη θεματική ατζέντα βάζει ο Πρόεδρος, αλλά θέματα συζητούν αυτοί στις κομματικές συγκεντρώσεις.

Βέβαια, η διαδικασία του προσυνηδριακού διαλόγου και ο διαχωρισμός σε πολλές μικρές ομάδες, ώστε να έχουν όλοι

την δυνατότητα να εκφράζουν απόψεις και όχι μόνον οι "πρωτοκλασάτοι", αποκάλυψε την πολιτική γύμνια σε καινοτόμες ιδέες πολλών επωνύμων που αναγκάστηκαν να συγκριθούν επί της ουσίας με εκείνους που δεν είχαν ποτέ αξιώματα εξουσίας.

Καθείς λοιπόν με τα δικά του "κότσια" και όχι με το πελατειακό σύστημα που διαθέτει για να τον χειροκροτεί και να τον επευφημεί. Αυτά, βέβαια, έγιναν σε μια μικροκλίμακα, γιατί ξανά στα παράθυρα βγαίνουν οι ίδιοι και οι ίδιοι, ανεξαρτήτως της ποιότητας και της σημασίας εκείνων που λένε.

Γι' αυτό επισημαίνουμε ξανά και ξανά την τεράστια σημασία των επικοινωνιακών μέσων, ειδικότερα στο πέρασμα της πολιτικής καινοτομίας, η οποία είναι κεφαλαιώδους σημασίας όχι μόνο ως ποιοτική διαφορά που οφείλουμε να προωθήσουμε, αλλά σε αυτή την ιστορική φάση αποτελεί προϋπόθεση και για την επάνοδο της κεντροαριστεράς στην εξουσία. ■

## ΣΗΜΕΙΑ

### από τον **Ιντερνετικό διάλογο**

Επιμέλεια Βασιλικής Τακτικού

#### ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΙΝΤΕΡΝΕΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΣΟΚ

►Είναι αναγκαίο να δημιουργηθούν νέοι, virtual, χώροι προσέλευσης μελών - κομματικών οργανώσεων βάσης. Ήδη μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης, όπως οι Μ.Κ.Ο., συνδιαλέγεται κατ' εξοχήν με ηλεκτρονικό τρόπο, οι παραδοσιακές κομματικές δομές προξενούν καχυποψία, ενώ ο νέος χώρος είναι ιδανικός για την ανανέωση.

►Δεν πρέπει η οργάνωση αυτή να καταντήσει κλίκα, δημιουργώντας ένα κόμμα δύο ταχυτήτων, αλλά τα μέλη του ιντερνετικού ΠΑΣΟΚ να λειτουργούν επικουρικά και ενημερωτικά προς διευκόλυνση όλων. Να ενημερώνουν άμεσα τους παλιούς και να έχουν καλύτερα αντανακλαστικά.

►Στην λογική των αυτόνομων ιντερνετικών οργανώσεων υπάρχει ο κίνδυνος αποκλεισμού από το κόμμα λόγω οικονομικής δυσχέρειας ή άγνοιας. Η χρήση λοιπόν του Διαδικτύου είναι απαραίτητη στις νομαρχιακές των απομακρυσμένων περιοχών για αμεσότερη επαφή με τα κεντρικά.

►Το Διαδίκτυο ωφελεί την επικοινωνία, αλλά δεν την αντικαθιστά. Είναι ένα απλό εργαλείο, από το οποίο πρέπει να αποκομίσουμε το όφελος της τεχνολογίας, χωρίς την αντικατάσταση της ανθρώπινης παρουσίας, που συνεπάγεται δημιουργικότητα και κοινωνικότητα. Είναι μια τεχνοκρατικίστικη και παιδαριώδης άποψη εικονικής οργάνωσης της κοινωνίας.

#### ΕΝΑ Μ.Μ.Ε. ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΣΟΚ

►Η ιδέα της δημιουργίας ενός Μ.Μ.Ε. για κάθε κόμμα ήταν ανέκαθεν αρεστή στις κομματικές ηγεσίες, αλλά ουδέποτε ευδοκίμησε, γιατί η ενημέρωση για να "πουλήσει", πρέπει να

είναι δημιουργική, ελεύθερη, ορεξάτη, κεφάτη, ανταγωνιστική, καυστική και σίγουρα ανυπότακτη σε κλειστές λογικές προπαγανδιστικού χαρακτήρα. Καλύτερα λοιπόν μια σφαιρική ελεύθερη πληροφόρηση και ας αρκεστούμε προς το παρόν σε έναν αυτοδιαχειριζόμενο δικτυακό τόπο, που θα καταξιώσει την εσωτερική δημοκρατία μας.

►Καλό θα ήταν να υπάρξει η δυνατότητα σε κάθε διοικητική περιφέρεια της χώρας μας να εκδίδεται ένα έντυπο, όπου οι πολίτες θα εκφράζουν τις απόψεις τους, για να γινόμαστε κοινωνοί των ιδεών, των πεποιθήσεων και των αναγκών των τοπικών κοινωνιών. Τα έντυπα αυτά θα διανέμονται σε κάθε περιφέρεια, αλλά και θα αποστέλλονται στα κεντρικά των Αθηνών για αποδελτίωση και αξιολόγηση. Θα μπορούσε ακόμα να κυκλοφορεί ένα περιοδικό πανελλαδικής εμβέλειας, όπου θα δημοσιεύονται άρθρα που έχουν εκδοθεί στα περιφερειακά έντυπα.

#### ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

►Για την αναστροφή της παρούσας κατάστασης των γεωργικών συνεταιρισμών είναι απαραίτητη η αλλαγή νοοτροπίας των αγροτών, η εκπαίδευση των στελεχών τους, η σύνταξη ενός οργανογράμματος και η διατύπωση συγκεκριμένων σκοπών και στόχων.

►Οι υπάρχοντες γεωργικοί συνεταιρισμοί πάσχουν από έλλειψη σύγχρονων αντιλήψεων και ευελιξίας στην αγορά. Πρέπει να τους αναλάβει ένας manager που να έχει αρμοδιότητες, γιατί τα Δ.Σ. αδυνατούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της αγοράς. ■

# ΤΟ ΣΤΟΙΧΗΜΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

του Μπάμπη Στέρτσου

**Τ**ο στοίχημα για την κοινωνία μας και άρα και για την πολιτική είναι τολμηρό και προκλητικό. Ο στόχος είναι να συναρθρωθεί η νεωτερικότητα με την οικολογία, η εκμηχάνιση με τον ανθρωπισμό, η ανάπτυξη με τον πολιτισμό.

Οι κοινωνικές πρακτικές πρέπει να αναπροσαρμοστούν στο σύνολο τους σε ριζικά νέες βάσεις, επιτρέποντας την πολυφωνική ανάπτυξη θεσμών και διασυνδέσεων ανάμεσα στο άτομο και στον κοινωνικό τομέα.

Αυτή η πολυμορφία και η διασύνδεση δείχνει τον βαθμό λειτουργικής διαφοροποίησης ενός κοινωνικού συστήματος, καθώς στην πορεία της εξέλιξής τους τα ίδια τα συστήματα λύνουν το πρόβλημα της πολυπλοκότητας με διαφοροποίηση στις δομές και στις διαδικασίες. Η ορθή λειτουργία της διαφοροποίησης στις δομές και στις διαδικασίες έγκειται στην μείωση της πολυπλοκότητας.

Με την θεσμοθέτηση ρυθμιστικών διαδικασιών μέσα στα υποσυστήματα, το οιοσύνει σύστημα ελέγχει τα παράγωγα αποτελέσματα της εσωτερικής λειτουργικής διαφοροποίησης και με τον τρόπο αυτό ανέρχεται σε μια νέα εξελικτική βαθμίδα της ικανότητάς του προς επεξεργασία της πολυπλοκότητας.

Το ερώτημα περί της κοινωνικής διαφοροποίησης αντικαθίσταται από το ερώτημα περί του λειτουργικού συντονισμού, της δικτύωσης, της σύνθεσης κ.λπ. Η ίδια η διαφοροποίηση γίνεται κοινωνικό πρόβλημα και νέες κοινωνικές συνθέσεις, δομές είναι τα ζητούμενα.

Το όλο θέμα μπορεί να τεθεί και διαφορετικά. Η μεταβιομηχανική νεωτερικότητα παράγει σε ένα ανώτερο επίπεδο, μέσω της επιτάχυνσης και της δυναμικής, ανεξάρτητα από την θέληση και την σκέψη των ανθρώπων, μια μετα - νεωτερικότητα, μια δεύτερη νεωτερικότητα.

Το ποια θα είναι αυτή δεν είναι μόνο άγνωστο, αλλά πάνω από όλα εξαρτάται από τις πολιτικές μας και απαιτεί - πριν από κάθε αξιολόγηση - την ανακάλυψη της πραγματικότητας εντός της οποίας ζούμε.

## ΘΥΕΛΛΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

Οι ταχύτητες σε αυτές τις εξελίξεις είναι τέτοιες που νέα τεχνολογικά και περιβαλλοντικά προβλήματα σωρεύονται συνεχώς, ενώ οι κοινωνίες, εκτεθειμένες μέσα σε θύελλες πληροφοριών, δείχνουν αμήχανες να τα παρακολουθήσουν και να επιληφθούν του όγκου και της έκτασης αυτών των προβλημάτων. Η παλιά ρήση του Όγκμπουρν για "πολιτιστική βραδυπορία" θα μπορούσε κάλλιστα να αντικατασταθεί από την έννοια του πολιτιστικού ρήγματος ή του πολιτιστικού σοκ. Τα πράγματα μοιάζουν να έχουν ξεφύγει από μια δυνατότητα ελέγξιμης αντιμετώπισης και η αναντιστοιχία ανάμεσα στις πηγές δημιουργίας προβλημάτων και στις δυνατότητες επίλυσης μεγαλώνει.

Η νεωτερικότητα μοιάζει να μην έχει αναστοχαστικούς μηχανισμούς. Αν δεν έχει όμως, πρέπει σύντομα να τους αποκτήσει. Η ανασφάλεια, η αβεβαιότητα, η κρίση αντιπροσώπευσης, ο πολιτισμός του χάους, η ενίσχυση της αυτονομίας των υποτομέων του συστήματος και η μείωση του κεντρικού ελέγχου μας εγκαλούν να ξαναρχίσουμε μια νέα συζήτηση με τον Hobbes. Η θέση του Hobbes ήταν ότι κάθε κοινωνία χρειάζεται ένα κοινωνικό συμβόλαιο, προκειμένου να περιορίζει τις ανασφάλειες που δημιουργούνται για τους ανθρώπους και μεταξύ των ανθρώπων, ότι δηλαδή υπάρχει ανάγκη να βρεθούν πλαίσια "υποταγής" στην αβεβαιότητα.

Το πρόβλημα της νεωτερικότητας και του εκσυγχρονισμού της κοινωνίας είναι κυρίως πρόβλημα πολιτικό, μιας και η πολιτική πλέον δεν αναφέρεται στο κράτος, αλλά στην κοινωνία συνολικά. Η ζωή και η δράση του πολίτη μέσα στην κοινωνικοοικονομική αβεβαιότητα μετατρέπεται σε ένα είδος βασικής κοινωνικής εμπειρίας που οδηγεί στην αποκρυστάλλωση νέων κοινωνικών κανόνων, συλλογικοτήτων, πρακτικών και στην δημιουργία νέων πολιτικών υποκειμένων. Οι συγκρούσεις μεταξύ λίγο ως πολύ σταθερών ομάδων συμφερόντων, στις μέρες μας αντικαθίσταται από μια σύγκρουση επικεντρωμένη σε ειδικά



**Το πρόβλημα της νεωτερικότητας και του εκσυγχρονισμού της κοινωνίας είναι κυρίως πρόβλημα πολιτικό, μιας και η πολιτική πλέον δεν αναφέρεται στο κράτος, αλλά στην κοινωνία συνολικά. Η ζωή και η δράση του πολίτη μέσα στην κοινωνικοοικονομική αβεβαιότητα μετατρέπεται σε ένα είδος βασικής κοινωνικής εμπειρίας που οδηγεί στην αποκρυστάλλωση νέων κοινωνικών κανόνων, συλλογικοτήτων, πρακτικών και στην δημιουργία νέων πολιτικών υποκειμένων.**

**Η δημιουργία και λειτουργία, καθώς και οι υπό δημιουργία νέες κοινωνικές ταυτότητες λειτουργούν και μπορούν να γίνουν ορατές "μόνο μέσα από τα παγκόσμια δίκτυα που ρυθμίζουν την παραγωγή, το εμπόριο και το χρήμα", αλλά και μέσα από τις πολιτικές για τις δικτυώσεις που μπορούν τα πολιτικά κόμματα να εγγράψουν στην πολιτική τους ατζέντα.**



θέματα, από μια σύγκρουση που τα ίδια τα Μ.Μ.Ε. ορίζουν τους όρους της κάθε φορά.

Οι στρατηγικές των κοινωνικών ομάδων διαστρεβλώνονται, κρύβονται ή αποκαλύπτονται ως αυθαίρετες, τυχαίες και ουδέτερες πολιτικές μέσα στην πληροφοριακή σύγχυση. Όντας μέσα σε ένα τέτοιο κοινωνικοπολιτικό τοπίο, στις μέρες μας αναπτύσσεται μια συζήτηση σχετικά με την πολιτική συμπεριφορά, την κοινωνική δράση του ατόμου και τις νέες συλλογικότητες, καθώς τα υπάρχοντα κοινωνικά μορφώματα θρυμματίζονται, γινόμενα ήδη ψηφίδες του παρελθόντος, ξεπερνιούνται, αμφισβητούμενα, και διαλύονται, μιας και ποτέ δεν στοχάστηκαν γύρω από τους μηχανισμούς ανανέωσής τους.

#### **Ο ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΣ ΧΩΡΟΣ**

##### **Μια πρόκληση για νέες πολιτικές**

Η παγκοσμιοποίηση, ο θρυμματισμός των κοινωνιών, η εξατομίκευση των κοινωνικών αντιθέσεων, η άρση ή η σύγχυση των πολιτισμικών προϋποθέσεων για την δημιουργία τάξεων και ομάδσεων θέτει το ερώτημα πώς θα υπάρξουν και πώς θα παραχθούν οι νέες συλλογικότητες που θα δομήσουν τις νέες κοινωνικές ταυτότητες.

Η δημιουργία και λειτουργία, καθώς και οι υπό δημιουργία νέες κοινωνικές ταυτότητες λειτουργούν και μπορούν να γίνουν ορατές "μόνο μέσα από τα παγκόσμια δίκτυα που ρυθμίζουν την παραγωγή, το εμπόριο και το χρήμα", αλλά και μέσα από τις πολιτικές για τις δικτυώσεις που μπορούν τα πολιτικά κόμματα να εγγράψουν στην πολιτική τους ατζέντα.

Η συνεχώς εντεινόμενη διαφοροποίηση ή ο διαχωρισμός κράτους / κοινωνίας / αγοράς οδηγεί στην ανάδειξη μιας αυτόνομης, αναγνωρισμένης και οριοθετημένης "νέας δημόσιας σφαίρας", ενός τρίτου τομέα, ενός ενδιάμεσου χώρου ανάμεσα στο κράτος και την αγορά.

Ο νέος αυτός δημόσιος χώρος αποτελείται από ενώσεις κομμάτων, κινημάτων, πολιτικών ομάδων, κ.λπ., εντός των οποίων οι κοινωνικές δυνάμεις, ενίοτε αποκλεισμένες από την πολιτική ζωή ή την κρατική λειτουργία δρουν και οργανώνονται ελεύθερα, διεκδικώντας ή αναπληρώνοντας τμήματα ευθύνης και εξουσίας

του κράτους.

Στην ουσία ο ενδιάμεσος χώρος συγκροτεί μια προστατευτική ασπίδα έναντι της κεντρικής εξουσίας όμοια με αυτή που η παραδοσιακή κοινότητα προσέφερε στα μέλη της πριν αλωθεί από το κράτος.

Στην οργάνωση και συγκρότηση αυτού του ενδιάμεσου χώρου σημαντικό ρόλο παίζουν τα δίκτυα οργανώσεων (εθελοντικών κυρίως), που έχουν μικρή σχέση με το κράτος και τις επιχειρήσεις. Οι δραστηριότητές τους αναπτύσσονται στον χώρο της "κοινωνικής οικονομίας".

#### **Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ**

Οι δομές που θα δημιουργηθούν εξαιτίας των δικτύων ενισχύουν εκ νέου και σε ποιοτικά διαφορετική βάση την κοινωνική συνοχή, ενώ παράλληλα ανασυστήνουν την έννοια και το περιεχόμενο της κοινωνίας, ενεργοποιώντας αρχικά το πιο σημαντικό τμήμα της.

Τα δίκτυα στηρίζουν την ύπαρξη και την ανάπτυξη τους πάνω στις συνεχώς δημιουργούμενες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι οποίες έχουν θεματική αναφορά. Οι οργανώσεις αυτές με την σειρά τους στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στην εθελοντική προσφορά υπηρεσιών στο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ανάπτυξη σχέσεων αλληλεξάρτησης και αλληλοδομήσης ετερογενών κοινωνικών στοιχείων, που προέρχονται από την παραδοσιακή και την μεταμοντέρνα κατάσταση της κοινωνίας, σε μια λειτουργική και ευέλικτη δικτυακή οντότητα, όπως είναι τα δίκτυα.

Μέσω των δικτυακών κοινωνικών σχέσεων, οι σχέσεις συμπάρτασης που αναπτύσσονται στον βιωματικό χώρο μπορούν να συνδεθούν σε ένα πλαίσιο συνεργασίας με τους τοπικούς κοινωνικούς θεσμούς και το κεντρικό κράτος ή την επισημονική κοινότητα.

Σημαντική όμως είναι η συμβολή των δικτύων στην διατήρηση των σύγχρονων κοινωνιών, οι οποίες αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα αποδιάρθρωσης και εσωτερικών ανισορροπιών μετά τα νέα δεδομένα που δημιουργούν η μαζική αξιοποίηση της τεχνολογίας και ειδικότερα της πληροφορικής, τα οποία επιταχύνουν τους ρυθμούς της εξέλιξης σε τέτοιο βαθμό, που ο χρόνος πλέον, σε ό,τι αφορά

την χωρητικότητά του σε γνώσεις και πράξεις, απαιτεί σύγχρονα συστήματα ανάλυσης, για να είναι ορατές οι επιπτώσεις της ταχύτατης πορείας του.

Το άτομο σε αυτές τις μεταβατικές συνθήκες αντιμετωπίζει πολλές και πολύμορφες πιέσεις από την έλλειψη σταθερών σημείων αναφοράς, όπως είχε συνηθίσει στο πλαίσιο των παραδοσιακών πολιτισμικών δεδομένων. Αποτέλεσμα είναι η δυσκολία στην ανεύρεση νοήματος στην πραγματικότητα, αφού δυσκολεύεται να την συλλάβει και να την καταλάβει.

Η έννοια του δικτύου βοήθα, έτσι ώστε αυτήν την παραγνωρισμένη υποκειμενικότητα να την φέρουμε στο κέντρο του ενδιαφέροντος, χωρίς όμως να της αποδώσουμε ιδιότητες που δεν έχει στην πραγματικότητα. Ανάμεσα στο υποκειμενικό και το αντικειμενικό πεδίο παράγονται διάφορα επίπεδα σχέσεων και αναφορών, στα οποία η συμβολική πρακτική και το πειραματικό επικοινωνιακό πράττειν δημιουργούν νέες έννοιες και πολιτιστικούς θεσμούς.

Οι περιοχές του άμεσου και έμμεσου βιωματικού κόσμου παρουσιάζουν μια υψηλή πυκνότητα κοινωνική διαντίδρασης και έναν χαμηλό βαθμό ξεκάθαρα διατυπωμένων ορθολογικών ιδεοτύπων του πράττειν.

Αντίθετα, οι σχέσεις που παράγονται στα δίκτυα της περιοχής των τυπικών θεσμών παρουσιάζουν χαμηλό βαθμό κοινωνικής διαντίδρασης, υψηλό βαθμό εννοιολογικής οργάνωσης και ξεκάθαρα διατυπωμένους ιδεοτύπους του ορθολογικού πράττειν.

### **ΤΑ ΔΙΚΤΥΑ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ**

Τα δίκτυα γεννούν και τις προϋποθέσεις για την δημιουργία νέων μορφών κοινωνικής διαφοροποίησης και κοινωνικής ανισότητας, εφόσον συμμετέχουν στην αναδιανομή των οικονομικών πόρων, καθώς και της ίδιας της πολιτικής και κοινωνικής δύναμης. Διαμορφώνουν έτσι πλέον κοινωνική δυναμική και αναγκαιότητα. Συνακόλουθη είναι η μορφοποίηση ενός συλλογικού πολιτικού υποκειμένου, το οποίο θα έχει την δυνατότητα να διαλέγεται με το πολιτικό σύστημα, να θέτει κοινωνικά αιτήματα, αλλά και να ελέγχει τόσο την εκτελεστική, όσο και τη νομοθετική εξουσία.

α. Τέλος μέσα από τα δίκτυα παρέχεται η ευκαιρία στα μέλη τους να συνδεθούν με τα ήδη υπάρχοντα ευρωπαϊκά και ευρύτερα διεθνή δίκτυα και να εκφράσουν, στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, την ελληνική άποψη στην δυναμική της διεθνοποίησης, η οποία είναι σε εξέλιξη. Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την ευρωπαϊκή πραγματικότητα, η συμβολή των Δικτύων μπορεί να είναι σε σημαντικό βαθμό καθοριστική, διότι ισορροπεί την ανάγκη για global thinking με την ένταξη στην διαμορφούμενη πολύ-πολιτισμική ευρωπαϊκή κοινωνία και την ανάγκη για συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμικών εκδοχών.

### **Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΕΝΟΣ ΔΙΚΤΥΟΥ**

Σε ό,τι αφορά την εσωτερική λειτουργία ενός Δικτύου, αυτή είναι και πολυσημαντική και πολυδιάστατη. Οι εργασίες και διεργασίες που συντελούνται στο εσωτερικό του διαμορφώνουν ένα πλέγμα δράσεων, οι οποίες έχουν ποικίλα χαρακτηριστικά, από στρατηγικά μέχρι εκτελεστικά, με την έννοια της απλής προσφοράς υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο των Δικτύων αναπτύσσονται στρατηγικές ανταλλαγής πληροφοριών, εμπειριών, προσώπων, αλλά και αποτελεσματικών ενεργειών σε σχέση με το αντικείμενο τους.

Επίσης, τα μέλη ενός Δικτύου μπορούν να συνθέσουν προγράμματα δράσης σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος και να συνεργάζονται ακόμα και στο στάδιο της υλοποίησης. Με αυτόν τον τρόπο πολλές φορές μέσα από την ενασχόληση με τα τοπικά ή θεματικά προβλήματα αναδεικνύεται η γενικευμένη σημασία που έχουν.

Καθόλου ευκαταφρόνητη δεν είναι και η συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και δίκτυα, η οποία συμβάλλει στην ένταξη και της διεθνούς διάστασης στον σχεδιασμό δράσεων του Δικτύου, με αποτέλεσμα να ανταποκρίνεται στις ανάγκες που δημιουργεί το φαινόμενο της διεθνοποίησης, προωθώντας ταυτόχρονα και τα εθνικά συμφέροντα.

Η λειτουργία των Δικτύων έχει επίσης ιδιαίτερο βάρος, διότι συμβάλλει στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης με την πολύ σημαντική εργασία που κάνει στον τομέα της ευαισθητοποίησης της κοινότητας.



***Τα δίκτυα γεννούν και τις προϋποθέσεις για την δημιουργία νέων μορφών κοινωνικής διαφοροποίησης και κοινωνικής ανισότητας, εφόσον συμμετέχουν στην αναδιανομή των οικονομικών πόρων, καθώς και της ίδιας της πολιτικής και κοινωνικής δύναμης. Διαμορφώνουν έτσι κοινωνική δυναμική και αναγκαιότητα. Συνακόλουθη είναι η μορφοποίηση ενός συλλογικού πολιτικού υποκειμένου, το οποίο θα έχει την δυνατότητα να διαλέγεται με το πολιτικό σύστημα, να θέτει κοινωνικά αιτήματα, αλλά και να ελέγχει τόσο την εκτελεστική, όσο και τη νομοθετική εξουσία.***

**Τα Δίκτυα κοινωνικών ομάδων, οργανώσεων και πολιτών αναδεικνύονται σε έναν αποτελεσματικό μηχανισμό παραγωγής κοινωνικής ταυτότητας σε έναν μετα-νεωτερικό κόσμο και συμβάλλουν στην επανακωδικοποίηση κοινωνικών κανόνων και πρακτικών.**

Με αυτήν την έννοια, οι εργασίες ενός Δικτύου έχουν και πολιτικές προεκτάσεις, διότι επιβάλλουν στο πολιτικό σύστημα να ασχοληθεί και να επεξεργασθεί προτάσεις για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η συγκεκριμένη κοινωνία.

Επειδή τόσο γενικότεροι λόγοι που επιβάλλουν την δημιουργία Δικτύων, όσο και η ίδια η εσωτερική λειτουργία τους, έχουν μεγάλη σημασία, είναι απαραίτητο οι εργασίες που γίνονται να καλύπτονται και από επιστημονική και τεχνοκρατική άποψη, για να μην εκφυλίζονται σε απλή προσφορά υπηρεσιών (σε εκτελεστικό επίπεδο χωρίς γενικότερο προσανατολισμό).

Βεβαίως χρειάζεται, αν βέβαια μιλάμε για κοινωνικό δίκτυο, να διαμορφωθούν φίλτρα και ρυθμίσεις που δεν θα επιτρέπουν την ομοιογενοποιημένη επικοινωνιακή πρακτική, η οποία μπορεί να συνάδει με μια κρατική γλώσσα που απορρέει από το αστικό Κράτος Δικαίου και συνδέεται με την κρατική γραμματική και κωδικοποίηση που θα ισοπεδώνει την ποικιλία και την διαφορετικότητα μέσα στην κοινωνία.

#### **ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΙ**

Συμπερασματικά μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα Δίκτυα κοινωνικών ομάδων, οργα-

νώσεων και πολιτών αναδεικνύονται σε έναν αποτελεσματικό μηχανισμό παραγωγής κοινωνικής ταυτότητας σε έναν μετα-νεωτερικό κόσμο. Η ανάπτυξη των Δικτύων ενισχύει την αυτονομία των νέων κοινωνικών ομάδων και οργανώσεων, που εμφανίζονται στο νέο παγκοσμιοποιημένο ενδιάμεσο κοινωνικό χώρο μεταξύ κρατικών θεσμών και οικονομίας. Τα Δίκτυα συμβάλλουν στην επανακωδικοποίηση κοινωνικών κανόνων και πρακτικών, φιλτράροντας τους κρατικούς κώδικες εξουσίας και τις απαιτήσεις της οικονομίας της αγοράς, δημιουργώντας πολιτισμικά "αντισώματα" απέναντι στις τάσεις για πολιτισμική ομοιομορφία και συντηρώντας ταυτόχρονα την έννοια του δημόσιου και συλλογικού συμφέροντος.

Η εξέλιξη των Δικτύων θα συνδεθεί με την ικανότητα των κοινωνικών συστημάτων να απορροφούν τις κοινωνικές κρίσεις και να συμβάλλουν στην ένταξη των ατόμων σε ένα ολοένα και περισσότερο πολύπλοκο και υπερδιαφοροποιημένο κοινωνικό περιβάλλον. ■

**ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ  
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΔΙΑΚΟΠΩΝ  
ΣΤΟ ΑΝΗΛΙΟ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ**

*Στο κοινοτικό πνεύμα  
του Findhorn Foundation*



# ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΔΕΞΙΑΣ - ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

**Η** ελευθερία και η ισότητα είναι δύο θεμελιακές αξίες, βάσει των οποίων υπάρχουν όλες οι οριοθετήσεις Αριστεράς - Δεξιάς και οι επιμέρους διαβαθμίσεις. Ενώ δηλαδή τα κεντροαριστερά κόμματα είναι συγχρόνως υπέρμαχα της ισότητας και της ελευθερίας, τα κεντροδεξιά κόμματα είναι υπέρμαχα της ελευθερίας και της ανισότητας και αποδέχονται την ισότητα των πολιτών μόνο απέναντι στο νόμο. Στην ακροδεξιά μάλιστα υπάρχουν κινήματα που αντιτίθενται στην ελευθερία και την ισότητα, ενώ στην ακροαριστερά υπάρχουν κινήματα υπέρμαχα της ισότητας και του αυταρχισμού.

Εάν υπάρξει λοιπόν συμφωνία με την άποψη του Νορμπέρτο Μπόμπιο ότι το κρίσιμο κριτήριο διάκρισης μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς είναι η διαφορετική εκτίμηση της ιδέας της ισότητας και ότι το κριτήριο διάκρισης της μετριοπαθούς από την ακραία πτέρυγα, τόσο εντός της Δεξιάς, όσο και εντός της Αριστεράς, είναι η διαφορετική στάση απέναντι στην ελευθερία, τότε το φάσμα μέσα στο οποίο κινούνται οι πολιτικές θεωρίες και τα κινήματα μπορεί να χωριστεί σχηματικά στα ακόλουθα τέσσερα μέρη:

**Α.** Στην άκρα Αριστερά βρίσκονται τα κινήματα που είναι συγχρόνως υπέρμαχα της ισότητας και αυταρχικά. Από αυτά, το σημαντικότερο ιστορικό παράδειγμα σε σημείο που να έχει μεταβληθεί σε γενική κατηγορία που να μπορεί να εφαρμοσθεί και που εφαρμόστηκε πράγματι σε πολύ διαφορετικές μεταξύ τους ιστορικές περιόδους και καταστάσεις είναι ο γιακωβινισμός.

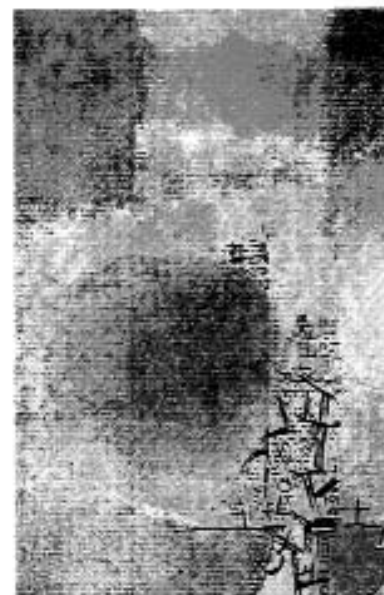
**Β.** Στην κεντροαριστερά βρίσκουμε θεωρίες και κινήματα που είναι συγχρόνως υπέρμαχα της ισότητας και υπέρμαχα της ελευθερίας. Γι' αυτά θα μπορούσαμε σήμερα να χρησιμοποιήσουμε την έκφραση "φιλελεύθερος σοσιαλισμός", για να συμπεριλάβουμε όλα τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, ασχέτως αν ακολουθούν διαφορετική πολιτική πρακτική.

**Γ.** Στην κεντροδεξιά βρίσκονται θεω-

ρίες και κινήματα που είναι συγχρόνως υπέρμαχα της ελευθερίας και υπέρμαχα της ανισότητας. Εδώ ανήκουν τα συντηρητικά κόμματα, που διακρίνονται από την αντιδραστική Δεξιά χάρη στην πίστη τους στην δημοκρατική μέθοδο. Όσον αφορά όμως το ιδεώδες της ισότητας, αποδέχονται και σταματούν στην ισότητα ενώπιον του νόμου, που περιέχει αποκλειστικά την υποχρέωση του δικαστή να εφαρμόζει το νόμο χωρίς διακρίσεις και στην ίση ελευθερία που χαρακτηρίζει αυτό που αποκαλείται πιο περιορισμένη δυνατή μορφή της ισότητας.

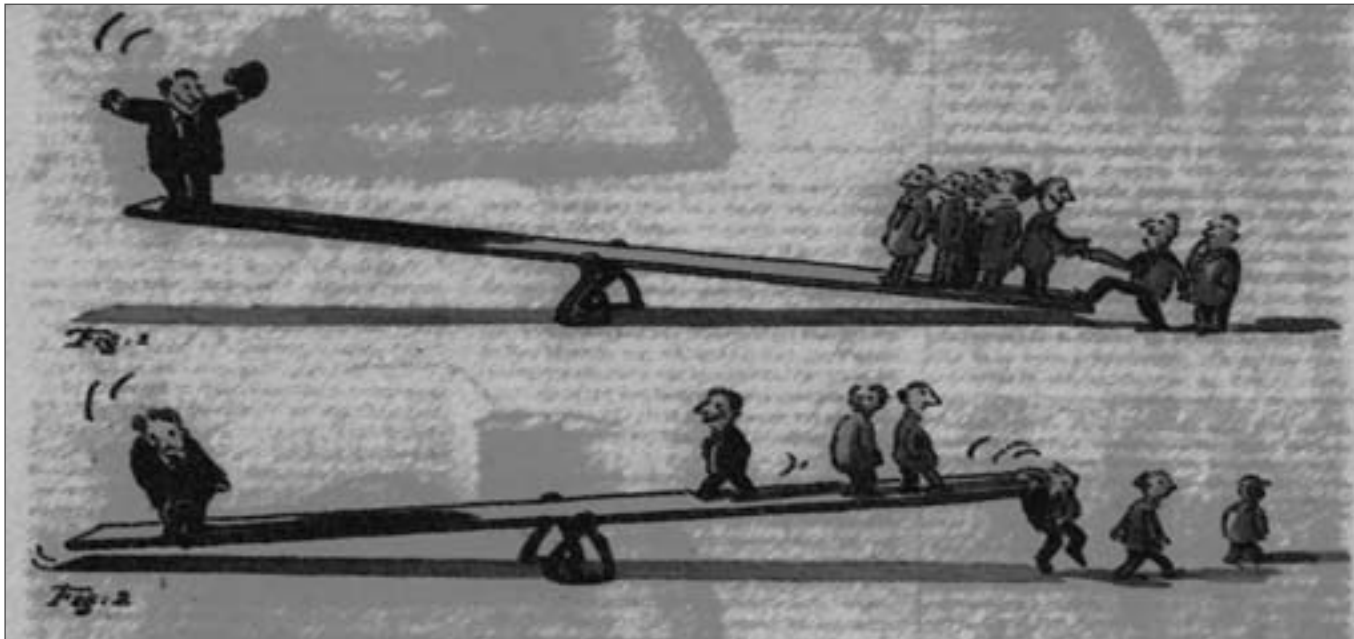
**Δ.** Στην άκρα Δεξιά βρίσκονται θεωρίες και κινήματα που αντιτίθενται τόσο στην ελευθερία, όσο και στην ισότητα. Περιττεύει εδώ η αναφορά στα πολύ γνωστά ιστορικά παραδείγματα του φασισμού και του ναζισμού.

Προφανώς η πραγματικότητα παρουσιάζει πολύ μεγαλύτερη ποικιλία από ό,τι το ανωτέρω σχήμα, το οποίο κατασκευάστηκε βάσει μόνο δύο κριτηρίων. Πρόκειται όμως για δύο κριτήρια θεμελιώδη, που συνδυαζόμενα χρησιμεύουν στον σχεδιασμό ενός χάρτη ικανού να διασώσει την αμφισβητούμενη διάκριση μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς και συγχρόνως να δώσει απάντηση στην ιδιαίτερως σοβαρή αντίρρηση ότι θεωρούνται δεξιά και αριστερά θεωρίες και κινήματα ανομοιογενή, όπως είναι στο πλαίσιο



*Νορμπερτο Μπόμπιο*

ΔΕΞΙΑ  
ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΕΡΑ



της Αριστεράς ο κομμουνισμός και ο δημοκρατικός σοσιαλισμός και στο πλαίσιο της Δεξιάς ο φασισμός και ο συντηρητισμός. Εξηγείται ακόμα γιατί τα κινήματα αυτά, παρόλο που δεν είναι ομοιογενή, μπορούν να αποδειχθούν σύμμαχοι σε εξαιρετικές περιπτώσεις κρίσης.

**ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΜΕΡΙΔΑ ΤΟΥ ΙΣΤΑΜΕ**

Σε μια πρόσφατη ημερίδα στο ΙΣΤΑΜΕ συζητήθηκε το θέμα "Αριστερά - Δεξιά και σύγχρονες διαχωριστικές γραμμές". Εισηγητές στην ημερίδα ήταν ο κ. Ευ. Βενιζέλος και ο κ. Ν. Μπίστης.

Η προσέγγιση του θέματος έγινε βέβαια με τις οριοθετήσεις που έχει επισημάνει στο γνωστό βιβλίο "Αριστερά - Δεξιά" ο Ιταλός διανοούμενος Νορμπέρτο Μπόμπιο. Ειδικότερα, ο Ευ. Βενιζέλος, με την γνωστή του ευφράδεια, θα μπορούσαμε να πούμε ότι έδωσε μια εξαιρετική "διάλεξη" με βάση αυτό το έργο, αλλά φυσικά όπως πάντα πολύ απασχολημένος με τις υποχρεώσεις του στην τηλεόραση, δεν είχε χρόνο να καθίσει να ακούσει τις ερωτήσεις και τις τοποθετήσεις των συμμετεχόντων σε αυτήν την ημερίδα.

Μολαταύτα εμείς μπορούμε να μεταφέρουμε ορισμένα από τα βασικά ερωτήματα που τέθηκαν σε αυτήν την συζήτηση.

Ποια αξιοπιστία μπορεί να έχει ο λόγος για την Αριστερά από διατελέσαντες υπουργούς στις τελευταίες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, όταν η πολιτική που εφήρμοσαν στην πράξη οδήγησε στην διόγκωση των κοινωνικών ανισοτήτων και όταν αυτό τεκμηριώνεται με συγκεκριμένα στατιστικά στοιχεία;

Πόσο αξιόπιστα μπορούν να μιλήσουν για την Αριστερά υπουργοί, οι οποίοι εξέθρεψαν το φιάσκο του χρηματιστηρίου και καθήλωσαν την αγορά, ιδιαίτερα για τα μικρομεσαία στρώματα;

Πόσο κεντροαριστερός - έστω - μπορεί να θεωρηθεί ένας υπουργός, όπως για παράδειγμα ο κ. Βενιζέλος, όταν σε κρίσιμες πολιτικές του επιλογές, όπως είναι ο διαχωρισμός Εκκλησίας - Κράτους και το θέμα των ταυτοτήτων, ταυτίζεται με τις γνωστές, αναχρονιστικές, δεξιές αντιλήψεις του Χριστόδουλου;

Πόσο εν τέλει μπορεί να υπάρξει Αριστερά με αντιφατικό λέγειν και πράττειν;

Νομίζουν ακόμα ορισμένοι πρώην υπουργοί του ΠΑΣΟΚ, όπως ο κ. Βενιζέλος, ότι η κοινωνία δεν μπορεί να αντιληφθεί αυτήν την τεράστια απόσταση και τον διαχωρισμό μεταξύ λόγων και πράξης;

Νομίζουν αλήθεια ότι η κοινωνία δεν αντιλαμβάνεται τα ευεργετικά αποτε-

λέσματα της "προοδευτικής" πολιτικής τους στα υπουργεία στα οποία διετέλεσαν υπουργοί και ότι απλά εξαπατήθηκε από τις "σειρήνες" της Δεξιάς; Ή μήπως ακριβώς επειδή δεν βλέπουν την διαφοροποίηση στην πράξη, θέλησαν να δοκιμάσουν και μια κεντροδεξιά κυβέρνηση; Τελικά ας απαντήσουν στο καυτό και διαχρονικό ερώτημα "ποιος φταίει;". Η κοινωνία που δεν καταλαβαίνει τους "προοδευτικούς" μας υπουργούς ή οι υπουργοί που δεν θέλουν να καταλάβουν τι θέλει η κοινωνία από ένα προοδευτικό κόμμα; Με άλλα λόγια είναι στραβός ο γιαλός ή στραβά αρμενίζουμε; ■

**Πόσο αξιόπιστα μπορούν να μιλήσουν για την Αριστερά υπουργοί, οι οποίοι εξέθρεψαν το φιάσκο του χρηματιστηρίου και καθήλωσαν την αγορά, ιδιαίτερα για τα μικρομεσαία στρώματα;**